

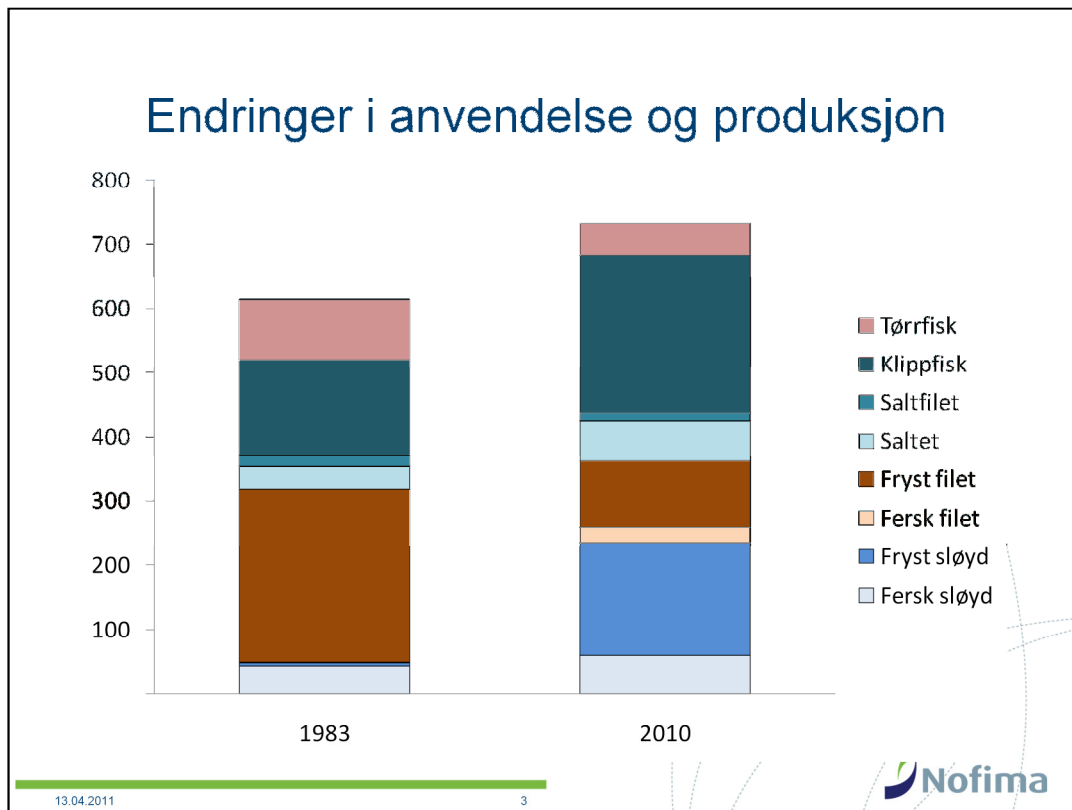
Strukturendringer i norsk hvitfiskindustri

Styringsgruppemøte i
Rammeprogram for økt lønnsomhet i torskesektoren
25 mars 2011

Bjørn Inge Bendiksen

Mange drivere for endringer i industristruktur

- Bestand og kvoter
- Struktur og fangstmønster i fiskeflåten
- Marked
 - Råstoffmarked (Internasjonalisering, økt konkurranse...)
 - Ferdigvare (Nye konkurrenter, tap av markeder, nye markeder, forbrukerendringer, ...)
- Nasjonal og internasjonal konjunkturutvikling
 - Rente-, pris- og lønnsutvikling, kapitaltilgang, valutaforhold
 - Produktivitetsendringer
- Institusjonelle forhold
 - Reguleringsregime
 - Overnasjonale regler, handelspolitiske endringer
- Lønnsomhet over tid

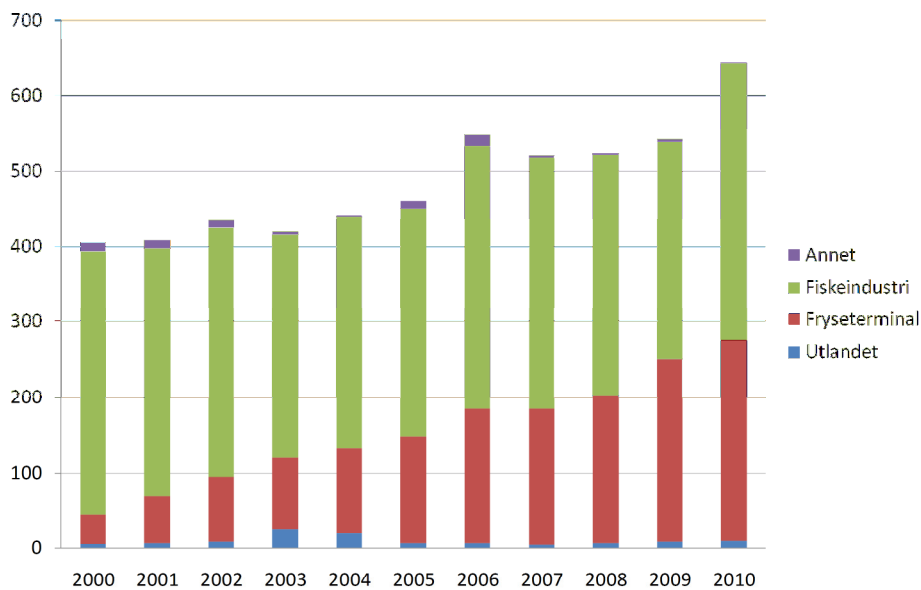

Figuren viser samlet anvendelse av råstoff (omregnet til rund vekt, 1000 tonn) av torsk, hyse, sei, brosme og lange med utgangspunkt i norsk eksport.

Ikke helt tilfeldig at 1983 er valgt for sammenligningens skyld. Norske fiskere fisket ca 285.000 tonn torsk begge år.

I 1983 var det liten eller ingen eksport av fryst utilvirket fisk. (Det var heller ingen import av råstoff i form av fryst utilvirket fisk). 1983 avsluttet en epoke der produksjon av tørrfisk var en av de viktigste anvendelsene av torsk fisk (statskupp i Nigeria i slutten av desember og full stans i eksporten av tørrfisk).

Utilvirket norskfanget torskefisk landet til..

13.04.2011

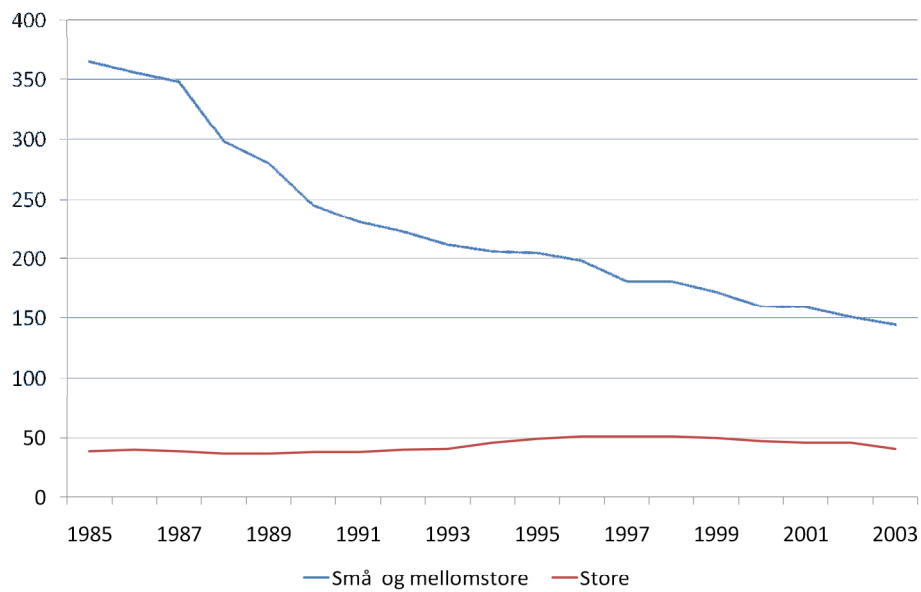
4

Nofima

Landingssted for norskfanget torskefisk (torsk, hyse, sei, lange og brosme) vitner om strukturendringene i fiskeflåten og i mottaksstruktur.

Landing av fryst fisk til fryseterminal har økt fra 10 til 40 % av fangsten fra år 2000 til 2010. Andelen var oppe i 45% i 2009 etter store overføringer av kvote fra kystflåten til havfiskeflåten. Direktelandingene til industrien har gått tilsvarende ned.

Antall mottaksanlegg i Råfisklagetets distrikt

13.04.2011

5

 Nofima

Færre hvitfiskbedrifter

	Finmark	Troms	Nordland	Nord-Trøndelag	Øvrige Norge	Totalt
1995	44	41	129	3	147	364
1997	43	37	118	3	133	334
1999	41	34	116	4	128	323
2001	39	27	111	4	130	311
2003	35	26	98	3	118	280
2005	37	24	88	2	110	261
2007	37	24	85	2	98	246
2009	33	19	75	2	91	220
1995-2009	-11	-22	-54	-1	-56	-144
1995-2009	-25 %	-54 %	-42 %	-33 %	-38 %	-40 %

13.04.2011

6

På femten år er antall bedrifter redusert med 40%.

Det er stor variasjon i regionene.

Troms har hatt størst reduksjon. Går vi enda lengre tilbake (1985) er 3 av 4 bedrifter borte i dette fylket.

Færre sysselsatte i hvitfisk

	Finmark	Troms	Nordland	Nord-Trøndelag	Øvrige Norge	Totalt
1995	2183	847	1540	65	2035	6670
1997	2009	858	1630	57	1817	6371
1999	1744	742	1437	60	1671	5654
2001	1433	612	1265	52	1585	4947
2003	1050	502	1060	53	1375	4040
2005	878	386	986	51	1226	3527
2007	821	386	972	48	1227	3454
2009	880	430	780	40	1170	3300
1995-2009	-1303	-417	-760	-25	-865	-3216
1995-2009	-60 %	-49 %	-49 %	-38 %	-43 %	-48 %

13.04.2011

7

Tallene viser at det er større reduksjon i antall sysselsatte enn i antall bedrifter.

(Men det kan også gjenspeile at bedriftene i større grad enn før kjøper tjenester utenomhus enn å ha egne ansatte til å gjøre oppgavene, det kan være økonomifunksjoner, vedlikehold, salg, renhold osv.)

Finmark, med minst reduksjon i antall bedrifter, har hatt størst nedgang i sysselsetting. Forklaringen ligger i nedskaleringen av filetindustrien i fylket.

Færre filetbedrifter

	Finmark	Troms	Nordland	Nord- Trøndelag	Øvrige Norge	Totalt
1995	19	6	7		3	35
1997	16	6	7		4	33
1999	16	4	6		4	30
2001	12	3	6		3	24
2003	8	2	5		3	18
2005	7	1	4		2	14
2007	6	1	3		2	12
2009	6	1	3		2	12
1995-2009	-13	-5	-4		-1	-23
1995-2009	-68 %	-83 %	-57 %		-33 %	-66 %

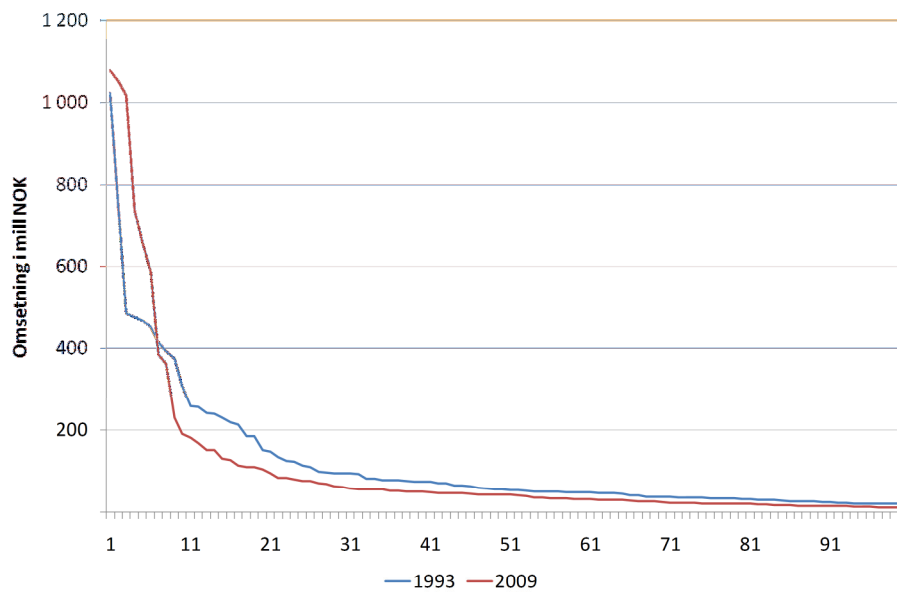
13.04.2011

8

Færre sysselsatte i filetbedriftene

	Finmark	Troms	Nordland	Nord- Trøndelag	Øvrige Norge	Totalt
1995	1923	333	723		300	3279
1997	1581	333	847		281	3042
1999	1358	225	676		303	2562
2001	1076	175	554		259	2064
2003	770	100	381		226	1477
2005	552	57	342		141	1092
2007	397	53	272		142	864
2009	420	20	270		110	820
1995-2009	-1503	-313	-453		-190	-2459
1995-2009	-78 %	-94 %	-63 %		-63 %	-75 %

Aktørene er blitt større, færre og mindre..

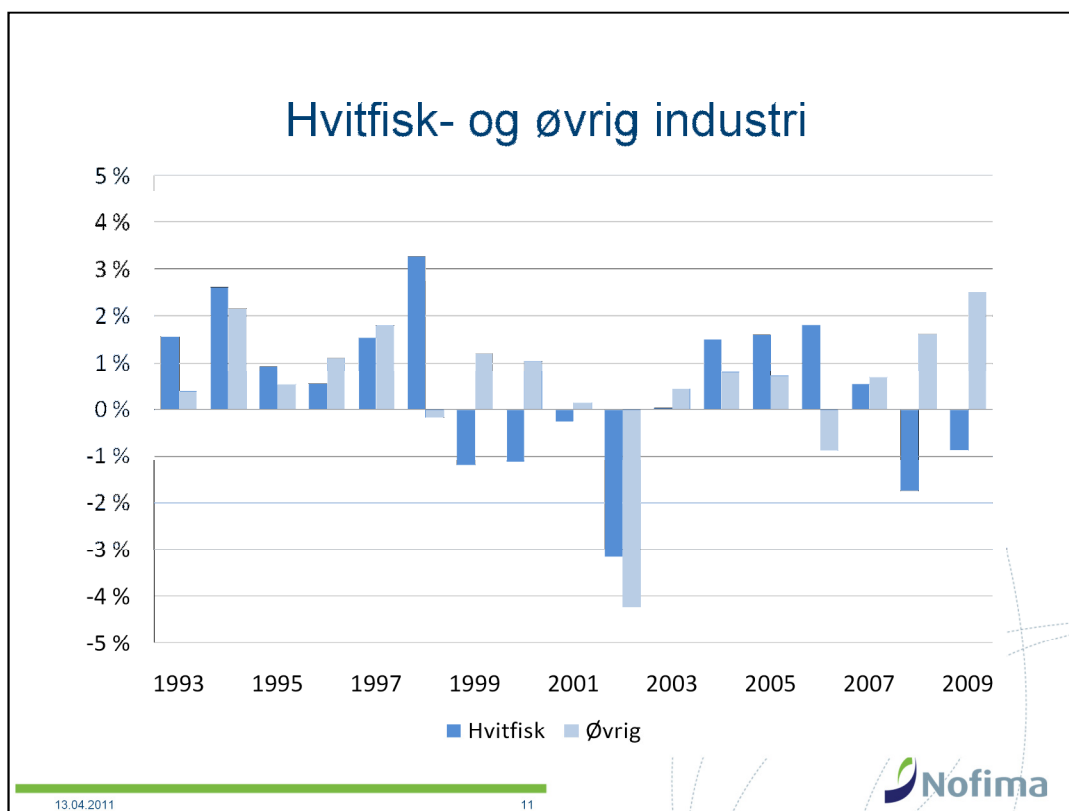
13.04.2011

10

Nofima

De store er blitt større og de andre er blitt mindre og til sammen er de blitt færre.

De fem største sto for 25% av omsetningen i 1993. I 2009 sto de for 42%.

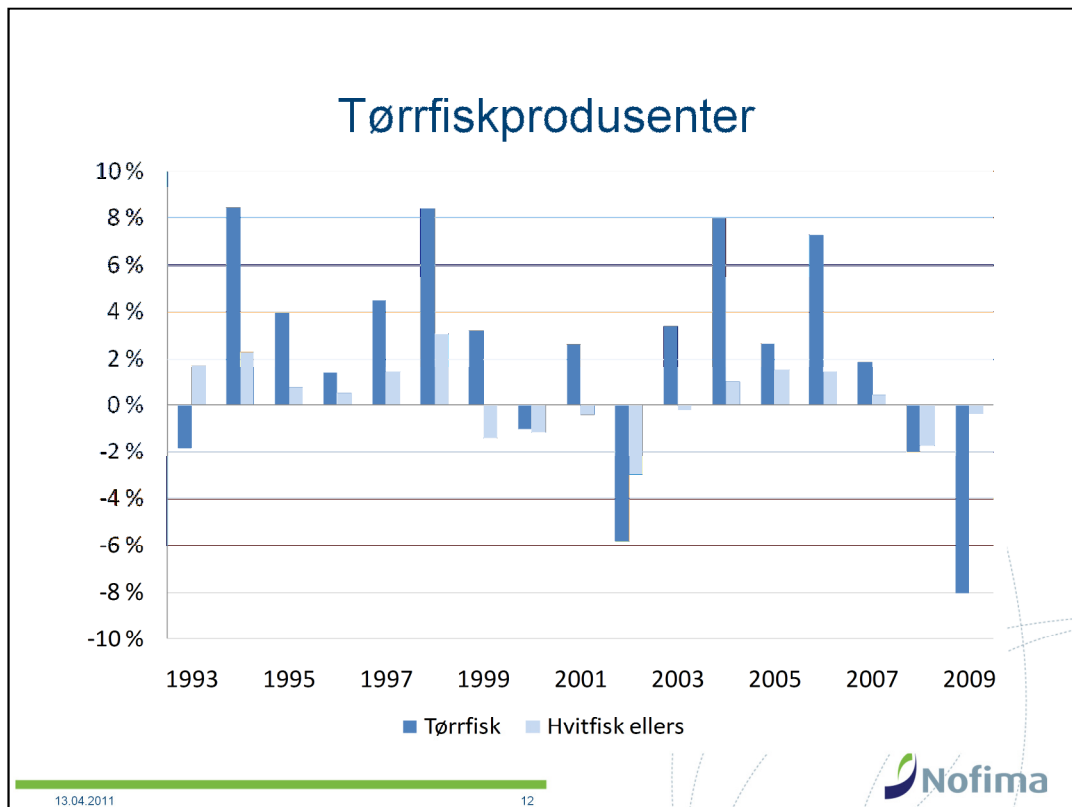

Mht til lønnsomhet har industrien hatt to gode år de siste 20 årene, ett i 1994 og ett i 1998. Begge år gikk mellom 75 og 80 prosent av bedriftene med overskudd.

Etter 1998 har lønnsomhetene vært svak. Verst var i 2002, et år som innledet en konkursbølge der mer enn 40 selskaper til slutt gikk over ende.

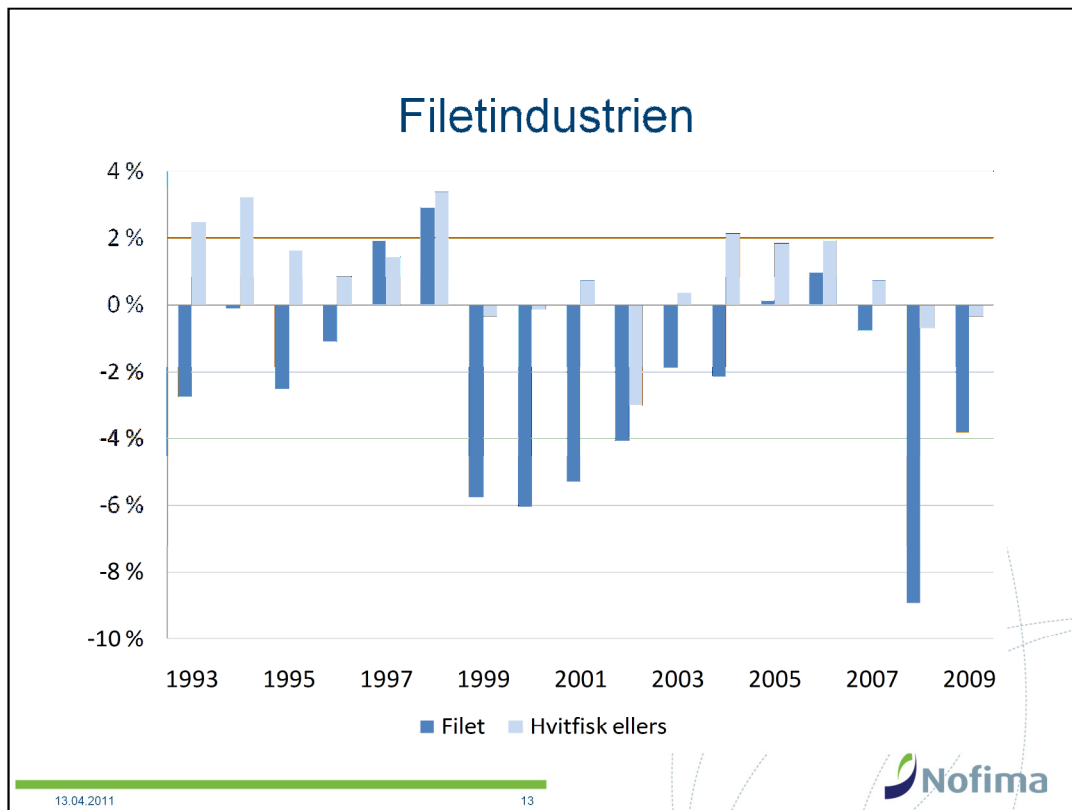
Bedriftenes regnskaper viste et underskudd på hele 1 mrd kroner i 2008 tilsvarende 8 prosent av driftsinntektene. Korrigerer vi for antatte realiserte valutatap var underskuddet på vel 260 millioner kroner, eller 2,1 prosent av inntektene. Tilsvarende viste regnskapene et samlet overskudd på 640 millioner kroner i 2009 tilsvarende 6 prosent av inntektene. Uten gevinstene på valuta var underskuddet imidlertid på i underkant av 100 millioner, eller 0,8 prosent av inntektene.

Av 350 selskaper har vært i aktivitet i hvitfiskindustrien i et eller flere år det siste tiåret, er det kun 12 som har gått med overskudd alle 10 årene. Fem av disse bedriftene ligger Nord-Norge og de øvrige syv på Vestlandet.

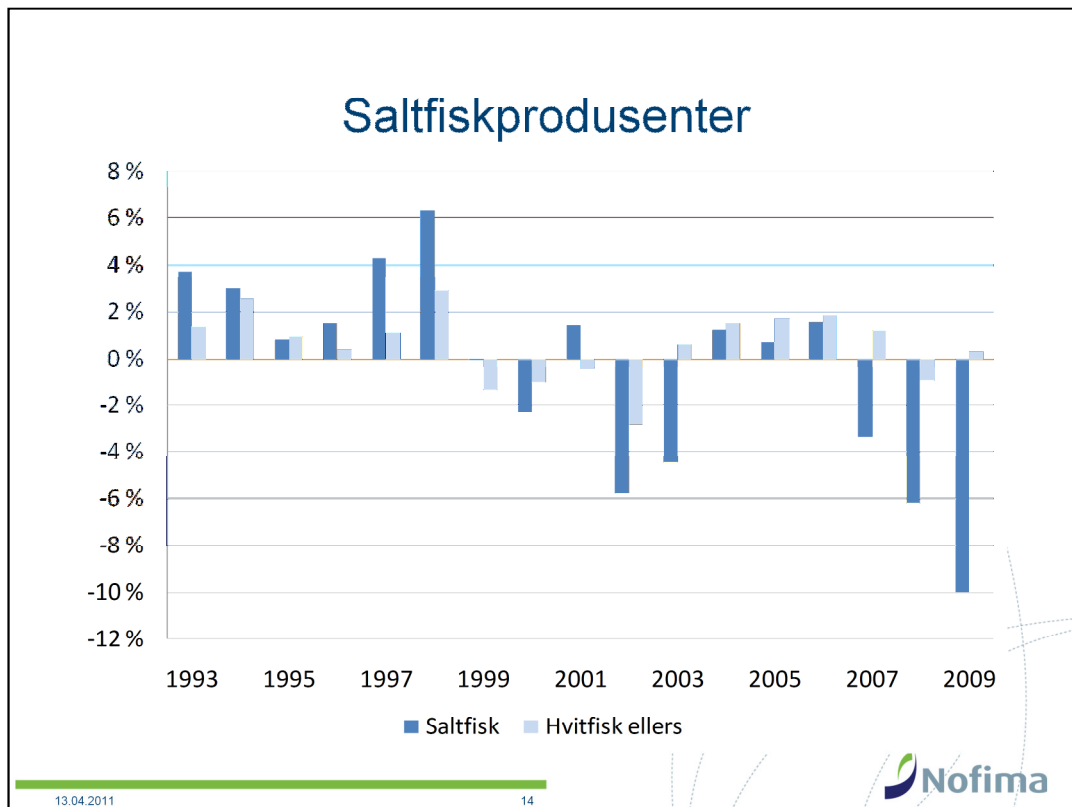
Tørrfiskprodusentene er den sektoren som over de siste femten årene har vært mest lønnsom, målt i resultatmargin (ordinært resultat før skatt i % av omsetning). I gjennomsnitt har sektoren hatt en resultatmargin på over 2% og en total kapitalrentabilitet på rundt 12-14%.

I likhet med andre sektorer var 2002 et mareritt også for disse bedriftene, men mye rettet seg opp med noen gode år, spesielt i 2004 og 2006. 2009 ble imidlertid det verste året siden siste tørrfiskkrise i 1984.

I motsatt ende finner vi filetindustrien som har hatt noen svært vanskelige år det siste tiåret. Tallene gir sin forklaringen til at filetindustrien i antall bedrifter og sysselsetting er redusert med 70 prosent siden 1995.

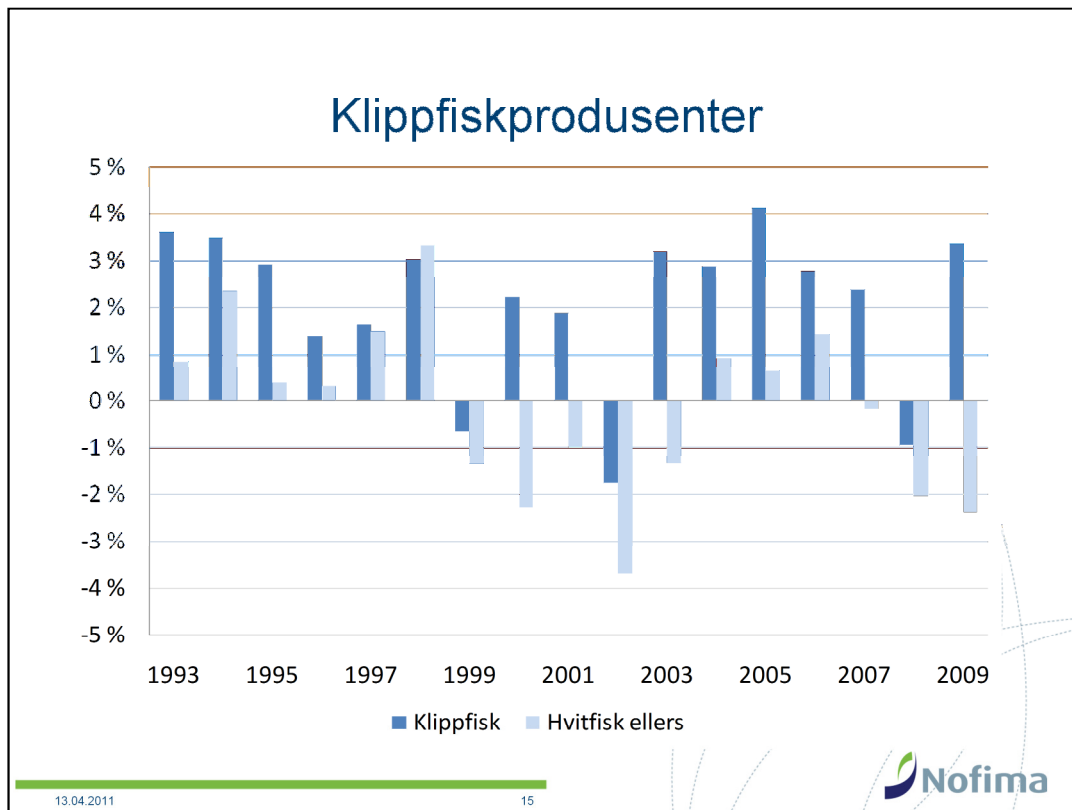
I snitt har filetindustrien hatt en resultatmargin på -2% og en total kapitalrentabilitet på 1%.

Etter tre-fire gode år på 1990-tallet har også saltfiskprodusentene hatt svært magre år.

Den siste nedturen i saltfiskindustrien tok til allerede i 2007 da saltfiskprisene var på topp og da mange bedrifter var villig til å betale alt for mye for å sikre seg råstoffet. Med tapene i 2008 og 2009 oppsummerer de siste tre år underskudd seg til vel 250 millioner kroner.

I gjennomsnitt har sektoren hatt en resultatmargin på like under 0% og en total kapitalrentabilitet på 5%.

Sammenlignet med saltfiskindustrien har bildet vært et helt annet i klippfiskindustrien.

Med noen unntaksår har lønnsomhetsmarginen for klippfiskeindustrien sett under ett ligget på mellom to og tre prosent. Selv i et år med et kraftig fall i prisen også for klippfisk av torsk, var resultatmarginen tilbake på rundt 3 prosent.

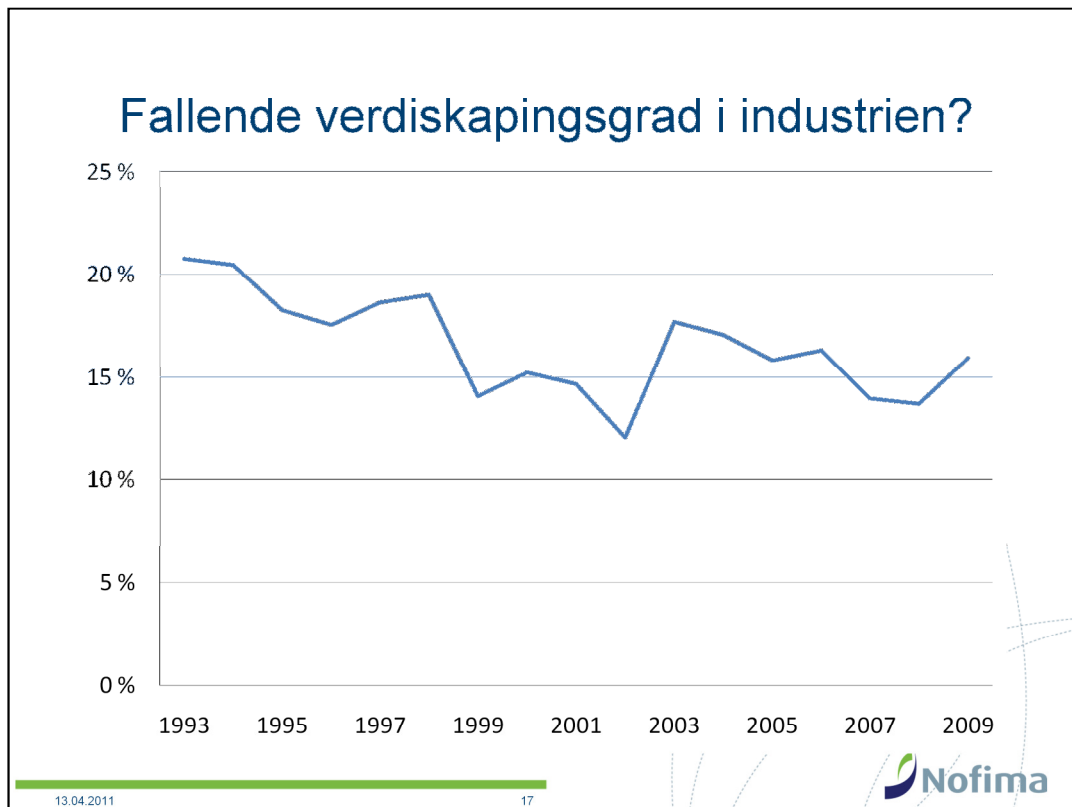
I gjennomsnitt har sektoren hatt en resultatmargin på 2% og en total kapitalrentabilitet på 12%.

Samlet verdiskaping følger naturlig nok priser og eksportverdi i torskefisksektoren.

Med utgangspunkt i lønnsomhetstall for fiskeflåten og industrien har vi gjort en grov beregning av verdiskaping i de to leddene i verdikjeden. Vi ser at når prisene og eksportverdien øker, minker industriens andel av samlet verdiskaping.

Våre grove beregninger gir foreløpig ikke holdepunkter til å hevde at strukturendringene det siste tiåret har ført til noen systematisk endring i fordeling av verdiskaping mellom flåte og industri.

Verdiskapingsgrad gir et uttrykk for verdiøkning av råstoff og lignende innsatsfaktorer (innkjøpte varer og tjenester).

I det lange bildet synes verdiskapingsgraden å være fallende. Samtidig spiller prisene en viktig rolle i dette bildet. En viktig komponent i formelen er prisen på råstoff, for den kan bidra til at verdiskapingen (det som er over brøkstreken) faller, samtidig som verdien av vareinnsatsen øker (det som er under brøkstreken).

Økt "bearbeidingsgrad" i industrien?

Kategori	Hva består kategorien av?		Utvikling i relativ mengde siste 10 år
	Halvfabrikata	Ferdigvare	
Tørrfisk	Mest		Uendret
Klippfisk		Mest	Øker mye
Saltfisk	Mest	Noe	Minker noe
Saltfilet	Noe	Mest	Uendret
Fryst filetblokk	Mest		Minker mye
Fryst filet ellers	Noe	Mest	Minker mye
Fersk filet	Noe	Mest	Øker mye
Fersk iset fisk	Mest	Noe	Minker noe

13.04.2011

18

Som et alternativ til det økonomiske uttrykket verdiskapingsgrad, kan vi tenke oss å betrakte hva industrien produserer ut fra en "bearbeidingsgrad". Vi kan stille opp de ulike produktkategoriene, definerer de i forhold til videre bearbeiding i verdikjeden, og sammenholder det med utviklingen i produsert mengde. Dette kan ledes oss mot en slutning om at bearbeidingsgraden i hvitfiskindustrien faktisk øker, når vi ser bort fra eksporten av fryst fisk (der det meste ikke er innom hvitfiskindustrien).